

Иван Селимбеговић: „Реалност“ и левица

У последњих месец дана на сајту НСПМ објављена су два текста Марија Калика у којима аутор хвали поступке Слободана Милошевића и представља се као «истински» левичар насупрот Владану Миланку који је наговестио да се са таквом одбраном Милошевићевих поступака не слаже. Намера ми је да у овом тексту покажем да се са позиције левике не може конзистентно бранити Милошевић на начин на који то чини Марио Калик.

Наиме, кад изузмемо гомилу историјских интерпретација из Мариовог говора, кристалише се јасан аргумент: Милошевићеве намере биле су у пуној мери левичарске али он их је остварио само онолико колико је то било могуће у датим околностима, са великим акцентом на томе да се Милошевић није могао борити против реалности и да је његов «опус» оно најбоље што се из те реалности могло извући.

Са друге стране, исти аутор, као добар левичар, инсистира на јединству теорије и праксе. Шта «јединство теорије и праксе» значи? Очигледно, то значи да «теорија» и «пракса» ма шта ми мислили да они као супротстављени термини значе, заправо не реферирају на некаква два света у којима човек живи, јер таква два света ни не постоје – дакле, теорија и пракса реферирају на једно те исто. Проблем са изразима попут овога запазио је већ Хегел. Наиме сама синтагма нас по својој форми упућује на то да су теорија и пракса две различите ствари јер, осим тога што пред собом имамо два различита израза, њихово јединство исказујемо неким трећим исказом – оно се не подразумева већ кад кажемо само «теорија» или само «пракса» већ је оно накнадно. Форма синтагме мами нас да је разумемо као да је то јединство нешто што тек треба да настане, као да смо се некако затекли са теоријом и праксом као различитим стварима и сад треба да их помиримо. С друге стране смисао те синтагме изгледа као да противуречи њеној форми јер она покушава да каже да уопште немамо пред собом две ствари већ само једну једину.

Зашто је то значајно за поменућу одбрану Милошевића? Просто, у аргументу који је пружен имамо на делу управо такво – погрешно – схватање теорије и праксе: Милошевић је имао добре намере и таман кад је почео да их преводи у праксу на путу му се испречила реалност, објективна ситуација у којој је било просто немогуће спровести у дело такву племениту замисао. Реалност је, дакле, крива а Милошевић је херој јер је у таквој, суровој, реалности издржао тако дуго.

Па, драги моји „левичари“, ствари не стоје тако.

Вратимо се опет Хегелу: у изразу «јединство теорије и праксе» то јединство није оно које тек треба да настане, него ми само тек треба да га схватимо, а оно је већ на делу – језик се показује као варалица.

«Теорија» и «пракса» су само конструкти, оне никад нису ни биле две одвојене ствари, они си само одвојени језику а сматрати да они реферирају на две различите ствари је оно што се код француског теоретичара Жака Лакан назива «падом у имагинарно». Такво веровање је једнако веровању да але и бауци заиста постоје.

А зашто су оне раздвојене у језику? Па једна од дивних погодности њиховог раздвајања јесте што нам оно омогућава да бранимо такве људе као што је Слободан Милошевић. На исти начин ми можемо бранити било кога, јер теорија је оно што, у таквој замисли, припада субјективном, свима нама недоступном аспекту човека па у њу можемо пројектовати било шта (по истом механизму могу се бранити Хитлер, Стаљин, Буш... или пак кудити Мајка Тереза, Ганди и било ко други). Шта више овакво радвајање теорије и праксе омогућава не само да се скине сва одговорност са Милошевића него и да се Милошевић у потпуности измисли, јер будући да је њега реалност спречила да своју замисао оствари, ми ту замисао не можемо ни знати – ми о њој само нагађамо тј. ми је измишљамо.

Сад, пошто је Калик више пута тражио да му се каже шта је прави левичар – ево неколико упута. Прави левичар је онај који не раздваја, који заиста не раздваја теорију од праксе. Прави левичар зна да човек «у теорији» није ни мање ни више него човек «у пракси». Он се не крије иза «реалности» и не користи је као изговор за то што његова дела не остварују у потпуности његове намере јер његове намере нису ни више ни мање од његових дела. Нажалост, прави левичар је ретка зверка, али много опаснија како од Марија Калика тако и од других који се користе том истом «реториком

реалности» - а то су безмало сви политичари. Дакле, није левичар тај кога се треба чувати него управо они који покушавају да нам наметну своју политику тврдећи како је у датој ситуацији она једина могућа и који на тај начин априори укидају смисао сваког мишљења.

Марио Калик: Још један “пад у имагинарно”

Занимљиво је како Иван Селимбеговић представља полемику између Владана Миланка и мене. По њему, испада да ја „хвалим поступке Слободана Милошевића” и “представљам се као ‘истински’ левичар”, насупрот “Владану Миланку који је наговестио да се са таквом одбраном Милошевићевих поступака не слаже”. Занимљивост је у томе што, овако приказујући спор, Селимбеговић сам себи ускоче у уста. Они који опсесивно код других трагају за некаквим њиховим “падом у имагинарно” морали би мало више да воде рачуна да сами не западну у своје имагинарне конструкције. Да, док тако лове, не буду уловљени. Јер, нити сам ја “хвалио” Милошевићеве поступке, нити сам се представљао као “истински левичар”, а још мање је Миланко нешто “наговештавао”. Осим ако се било какво супротстављање куђењу Милошевићеве политике (а управо то и, нажалост, само то, чини Миланко) сматра одмах некаквом “похвалом”, а веома изричито и оштро дељење пуких етикета од стране Миланка сматра некаквим његовим “наговештајем”. Криво ми је што и Селимбеговић, слично Миланку, срља у овакву моралистичку гњаважу, па не може да схвати да одбрана од нечијег критизерства није одмах апологетика тога што се брани. Као што критика нечега не мора одмах да се претвори у куђење. А што се тиче “истинске” левнице, само сам у једном тренутку изнео шта би она, по мени, требало да буде. Нисам учинио ништа више од онога што сам Селимбеговић чини у последњем одељку свог коментара.

Али, могу да разумем овакво срљање. Селимбеговић само подлеже унисаној ларми у погледу Милошевића и његове политике која још увек доминира у нашој јавности. И која жигосе све оне који се тој буци супротстављају као обичне апологете те политике. Већ дуго је у називи интелектуалним круговима бити некоректан према Милошевићу ствар политичке коректности. Против њега су сва средства дозвољена, јер смо га претходно произвели у генија Зла. Тај базични гест је улазница у елитне “интелектуалне” кругове, легитимација за мање-више несметан и лагодан “интелектуални” рад. Може се бити и “радикални левичар” и “православни националиста”, али не и “бранитељ” и “љубитељ” Милошевићеве политике. А за ове који владају у идеолошким апаратима, свака резерва према приземним нападима на ту политику, поготово када се јавно изнесе, није ништа друго до недозвољена љубав са генијем Зла. Тако су у, више или мање софистицираној, мржњи према овом “срцу таме” уједињени сви, наизглед врло завађени, интелектуални и политички делатници. Острвљеност на Милошевића је

несвесна тачка њиховог слагања. Једни га нападају што није био довољно “левичар”, други што није био довољно “десничар”, а трећи што није ишао “право”, већ је забраздио у “комунофашизам”. Ако већ говоримо о измишљању Милошевића, онда то чине управо његови противници, стварајући од његове политике крпеж свих могућих идеологија које су за њих неприхватљиве. Они који се труде да рационално сагледају ту политику само се супротстављају том измишљању. Таквих рационалних тумача је, на жалост, веома мало.

Што се тиче саме суштине спора између Миланка и мене, Селимбеговић и ту показује “пад у имагинарно”. Свесно или несвесно, он промашује ту суштину. Наравно, лакше је борити се са имагинарним противником, исконструисаним тако да га је веома једноставно савладати. Међутим, проблем је у томе што ја уопште нисам говорио о Милошевићевим намерама и “реалности” која је спречила њихово остварење, самим тим, још мање то може бити срж мог аргумента. Иначе сматрам то уплитање нечијих субјективних намера у поље политичке анализе недопустивом психологизацијом подручја политичког. Уместо тога, говорио сам о самој Милошевићевој политици, у њеним објективним облицима, и одредио ту политику као левичарску. А не да је она била левичарска у намерама (“теорији”), али некако другачија у њиховој изведби (“пракси”), па би се позивањем на реалност, како Селимбеговић учитава, са те политика могла “скинути сва одговорност”. Другим речима, Милошевић је, по мени, у пракси већином чинио оно што је, са гледишта теорије, у том тренутку била историјски могућа лева политика, тако да ту нема никаквих проблема што се тиче иначе оправданог захтева за јединством теорије и праксе. С друге стране, Миланко мисли да та политика уопште није била левичарска, и да се у том историјском тренутку могло и морало учинити нешто радикално другачије. При том је позиција из које он процењује и куди Милошевићеву политичку праксу сведена на његову субјективну веру и вољу, дакле, управо на његове добре намере. Он под теоријом сматра оно што се њему чини замислив и остваривим, неку апстрактну субјективну могућност, а не артикулацију онога што представља историјски конкретну, објективну могућност. Он мисли да је довољно да се њему нешто чини као замисливо и оствариво, па да то заиста постане и објективно тако, чиме би се сва одговорност за изостанак леве политике свалила на оне који пропуштају да искористе ту могућност. Или намерно не желе да је искористе (чиме опет падамо у психички свет субјективних намера). Моје позивање на реалност, на објективне историјске околности, има само функцију да покаже да је конкретни, материјални, историјски, друштвени свет нешто друго од нечије субјективне вере и воље, ма колико она била добронамерна. И да се не може олако процењивати помоћу ове субјективности, што Миланко непрестано чини. Дакле, узимање у обзир реалности, реалистичност, треба да релативизује Миланкове апстрактне захтеве, а не да ослободи Милошевића одговорности за наводно недовољно левичарску или чак потпуно нелевичарску политику. Ако се жељи озбиљна критика, онда Милошевића треба критиковати са становишта тих објективних могућности које нису остварене, а не са становишта нечијих субјективних мњења, могућности које је неко себи умислио. Наишао сам на такве критике, и о њима се може водити заиста квалитетна расправа. Али, оне су изузетно малобројне, а Миланкова у њих не спада.

Стога, не стоји да ја желим да Милошевића “кријем иза ‘реалности’” како би ту “реалност” искористио као “изговор за то што његова дела не остварују у потпуности његове намере”. Реалност је, ако се тако може рећи, само “изговор” за то што Милошевићева дела не остварују у потпуности Миланкове намере (јер су ове историјски нереалне). Значи, пре се може говорити о томе да се Миланко крије иза “идеје” (као властите, субјективне помисли), и да из те узвишене позиције напада туђа дела, само зато што не остварују његове (Миланкове) намере. То су они утопизам, и његово наличје волунтаризам, које сам спомињао. И ако се већ говори о разједињености теорије и праксе, можемо их ту наћи. Пошто је Миланко поставио своју “теорију” тако високо да је ниједна пракса не може досегнути (осим његове властите), онда је он киван на сваку другу праксу сем своје. Ниједна не може да задовољи његову вољу, јер је свака нужно компромитујућа с обзиром на такве висине које се губе у идеалистичкој измаглици. Миланко воли да другима пребацује да су “хистеричи”. Погледајмо како он у једном тексту описује хистерика: “Хистерик је онај коме никад ништа није довољно добро. Било шта да се ради, хистерик ће на то да одговори, ‘није то било довољно, још увек то није добро, треба да се ради још на томе’”. Када је реч о Миланку, немам ништа да додам овом његовом опису. Још једном се показало како ловац постаје ловина.

На крају, о самом проблему јединства теорије и праксе, независно од ових претходних ствари. Не бих рекао да је то јединство у томе што теорија и пракса “реферирају на једно те исто”. Ако већ говоримо о Хегелу, језик је за њега форма мишљења, оно није нешто пуко спољашње мишљењу. Стога, оно што изражавамо у језику треба тражити и у мишљењу. Највише јединство код њега није апстрактни идентитет, већ идентитет идентитета и разлике, јединство разлика или супротности, јединство које је изнутра диференцирано. Те разлике на крају падају у једно, али нису просто једна те иста ствар, нешто између чега не постоји никаква разлика. Другим речима, то јединство није непосредно, као “ноћ у којој су све краве црне”, већ посредовано. И као такво, оно није дато, већ задато, нешто што заиста тек треба да настане, боље речено, оно је дато само за филозофску свест, али не и за обичну свест која тек треба да се уздигне на ниво филозофске свести. Тај пут описује “Феноменологија духа”. На крају тог пута се долази до највишег јединства теорије и праксе, мишљења и делања, али то јединство остаје само у оквиру мишљења, као мишљења мишљења, дакле спекулативне теорије. За Хегела је спекулација највиши облик праксе, не само теорије. И ту долази до материјалистичке критике Хегела. Када Маркс говори о јединству теорије и праксе, он мисли на јединство у оквиру праксе, а не само у оквиру теорије, на праксу као критику и измену света, а не само као његову интерпретацију и присвајање у елементу мишљења. Реч је о јединству теорије и политичке праксе, са нагласком на пракси. У том контексту сам цитирао другу тезу о Фојербаху. Чини ми се да она добро погађа мањакост позиције неких самозваних левичара. Јер, ако се из њихове праксе (теоријске или политичке) може ишчитати њихова теорија (самосвест), онда се заиста немају чиме похвалити. Дубоко су забраздили у мутну симбиозу са либералима. Ако њихове намере нису ништа више од њихових дела, онда те намере као “левичарске” с правом стоје под знаком сумње.

Кад смо већ (поново) код намера, Селимбеговић је у почетку свог коментара изнео своју намеру: “Намера ми је да у овом тексту покажем да се са позиције левице не може конзистентно бранити Милошевић на начин на који то чини Марио Калик”. Ако његова намера није ништа више од онога што нам је овде понудио, онда смо остали ускраћени за оно што је намеравао. Нисмо добили озбиљно суочавање са аргументима које сам изнео, већ некакво псеудофилозофско надметање са измишљеним противником. Али, у једном је он ипак у праву. Треба се “чувати управо оних који покушавају да нам наметну своју политику тврдећи како је у датој ситуацији она једина могућа и који на тај начин априори укидају смисао сваког мишљења”. Чини ми се да се против таквих борио Милошевић у својој политици, против оних који су изнутра и споља наметали своју политику као једино могућу, тада као и данас, без права на њено критичко разматрање. Свака сумња, а нарочито активан отпор, били су стигматизовани и кажњавани. А та политика је била капиталистичка и империјалистичка, спровођена са тријумфалистичке позиције “краја историје”. У ситуацији када су све остале државе и нације просто подлегле овом историјском *blitzkriegu*, без икаквог озбиљнијег отпора, Милошевић је покушао да води алтернативну политику. У том тренутку је то заиста деловало као “уметност немогућег”. И само то је довољно да је оценимо као левичарску.

Владан Миланко: Слободан Милошевић је мртав а ни ја се нешто не осећам добро...

“Слободан Милошевић је мртав! Живео Слободан Милошевић!”

Марио Калик пише, у свом последњем одговору у овој полемици између мене, њега, а сада и Ивана Селимбеговића, да није хвалио политику Слободана Милошевића, већ да је критиковао неутемељене критике Милошевићеве политике, које су промашивале политику и уместо тога, Милошевића уздизале на ниво отеловљења Зла. Ја се не могу слагати више да је озбиљан проблем то што је Милошевић често сматран самим Злом, те да они који су га уздизали на тај ниво јесу заслужни за јачање мита о Милошевићу чак и више од Милошевићевих следбеника. Јер кад се неко уздигне на ниво чистог Зла,

ту више нема приче - Зло је Зло, и оно је, по дефиницији чистог Зла са великим “З”, вечно, свемоћно, итд., против њега се не може, јер оно, као гроф Дракула у филмским серијалима од тридесетих на овамо, нетом га се неко реши, већ негде другде искрсава у новом облику.

Осим на Дракулу, подсећа ово и на једно друго биће за које се каже да је свемоћно. Као у оном познатом делу из Ничеове Веселе науке, где се каже да је Бог мртав, али да ћемо упркос томе да још дуго живимо у његовој сенци, тако је и са Слободаном Милошевићем - мртав је, али још увек живимо у његовој сенци. Тако се НВО дискурс у Србији, затим дискурс тадашње “демократске опозиције Милошевићу” а садашњих “про-демократских снага у Србији”, још увек, и после осам година од кад Милошевић више није на власти, те две године од његове смрти, легитимише преко Милошевића и преко његове политике, али пре свега, преко тога да је Милошевић, као и његове присталице, ништа друго до само Зло, које је “најопасније баш зато што га нема”.

У једном параноичком дискурсу, ту се Милошевић и његове присталице третирају исто онако како су се Јевреји третирали од стране нациста - што их мање има, то су опаснији, јер “баш сад кад их се више не може видети”, мисли се, “они, негде у тајности, спремају неко још веће злодело од свих оних које су до сада починили”.

У том дискурсу, Милошевић и његови следбеници често се замењују са означитељем “комунисти”. Ту се Милошевићева политика идентификује са комунистичком, и онда се каже: “све су то комунисти, ништа се није променило, нисмо их се још увек ослободили!” Опет, као што су нацисти имали Јевреја, тако у Србији, данас, имамо комунисту, који је најјачи баш онда кад га се нигде не види.

Ту би требало имати у виду оно што каже Жак Лакан: “чак и ако те жена стварно вара, то не значи да ниси параноик зато што мислиш да те вара”. Тако је и овде; то што Милошевићев режим није до последњег остатка уништен и избрисан са лица Земље, што су неки Милошевићевци људи и даље на неким позицијама у друштву (иако је чињеница да их на тим позицијама има све мање), не значи да они који фетишизују Милошевићев режим нису параноици. У најмању руку, њихова патологија се огледа у томе што, сваки пут кад им нешто не крене како треба, они одмах пружају разлог, а разлог је - Милошевић. Па онда, уместо да се види шта је кренуло по злу, ту се упире прстом у Милошевића и на томе се, онда, стаје. Или се не стаје (што је можда још гора опција), већ се манично креће у лов на “милошевићевске злотворе”, па их се проналази и тамо где их има али и тамо где их нема.

“Не верујем ја у то, већ је то просто тако!”

Дакле, потпуно се слажем са овим што је Марио Калик изнео о фетишизовању Милошевића. Али не могу а да не приметим како је позиција са које Калик ово говори у најмању руку сумњива. Јер Марио Калик, када се приграби нечег тако јасног као што је ово фетишизовање Милошевића, иако сам тврди да није хвалио Милошевића, већ да је критиковао Милошевићеве критичаре, када се позива на “реалне околности”, на то да се “просто, није могло боље” (и ту се слажем са Иваном Селимбеговићем, да се Калик ту налази близак позицији Хегелове “лепе душе”) већ запада на ону структуру, познату из примера са Винстоном Черчиллом, који је за капитализам рекао да је “приватна својина највеће зло, али да тренутно немамо ништа боље од тога”.

Каликова хињена дистанца на истој је оној линији на којој је и онај познати пример који често помиње Славој Жижек, о Нилсу Бору, славном физичару, који је, иако је био “човек од науке”, на улазним вратима своје куће држао потковицу. А кад су га питали да ли верује у моћ потковице, он је рекао да не верује, али да је ту држи за сваки случај, јер шта ако ипак “ту има нечега”. То је и структура Паскалове опкладе, у којој се треба кладити на то да Бог постоји, јер ако не постоји, ником ништа, а ако постоји, онда је боље ако се било на његовој страни. Дистанца је у свим овим примерима конститутивна за вероване.

Ови примери воде, на првом месту, до тога да нема неутралне позиције, те онда и до тога да се Паскалова дефиниција правог верника - да би се било верником није потребно, и чак се не препоручује да се негде, “у дубини”, истински верује, већ је потребно само да се ради оно што иначе верници раде - итекако односи на позицију каква је ова Марија Калика и његове дистанце спрам политике Милошевићевог режима.

Управо та дистанца чини позицију са које Марио Калик проговара крајње субјективном, али тај свој карактер субјективног она покушава да сакрије иза “објективних околности”. Са Каликове позиције чује се да “објективно, Милошевић је морао то да уради тако...” и тиме се већ пада у субјективно просуђивање, које потпуно стаје на страну Милошевићевог режима, јер га, ефективно, оправдава изван сваке сумње (јер ко би могао да приговори објективној нужности?).

То је оно што не ваља са “објективном позицијом”, и то је оно што, на пример, није

ваљало у стаљинистичкој идеологији, која је све правдала “објективним историјским околностима”, па ни у оном Черчиловом “највећем злу од ког тренутно немамо ништа боље”. То је лукавство прибегавања аргументу “објективности” који, ефективно, само маскира властиту субјективност и произвољност, и онда субјективне чинове хоће да представи као “објективну историјску нужност”.

Вршилац историјске нужде и његов злокобни *doppelgänger*

Ту сада, у овој причи, већ имамо посла са две фетишизације. Једна је фетишизација Милошевићевог режима као врхунског Зла, док је друга ова фетишизација “објективности”, те Милошевићеве политике као “објективно историјски исправне”. И једна и друга страна показују Милошевића као неког спрам ког се можемо односити само као према нечему што је сасвим сигурно, несумњиво, баш ту и баш такво. Па није битно да ли је у питању Зло или је у питању “вршилац историјске нужде”, битно је да је Милошевић нешто у шта се, не само не сме, већ се и не може сумњати (“не сме и не може се сумњати да је Милошевић било шта друго до чисто Зло”/ “не сме и не може се сумњати да је Милошевић ништа друго до ‘извршилац историјски објективне нужде’”).

Осим што ове две позиције имају заједничку структуру, структуру одређења спрам несумњиве Ствари (јер се Милошевић ту супстанцијализује, и уздиже се на ниво несумњиве кантовске Ствари) има ту још битних веза међу њима. На пример, када са позиције Марија Калика дође то да је Милошевић комуниста, није ли то ништа друго до идентификација са сликом коју тој позицији, каква је Каликова, о Милошевићу пружа “друга Србија”? Није ли баш позиција “друге Србије” та која у Милошевићу види “остатке комунизма” којих се још тек треба ослободити?

Зато, позиција Марија Калика није позиција оне “прве генерације” Милошевићевих верника, који су били уз Милошевића када је Милошевић био на власти, већ је то позиција “друге генерације”, једна имагинарна позиција - имагинарна у смислу да је спекуларна, огледална, јер се ту искључиво ради о сликама, које се међусобно пројектују с једне на другу позицију - која је конституисана ни мање ни више него баш позицијом, односно дискурсом, “друге Србије” (што је разумљиво, будући да је то данас доминантан па у овом случају и детерминантан дискурс).

Ту и тако, ем што се супстанцијализује Милошевић (па зато и са позиције Марија Калика мора да дође иста таква супстанцијализација, која се од ове прве разликује искључиво по придевима који се придају тој “супстанцији” у коју је Милошевић прозван), ем што идентификује Милошевићев режим са комунизмом (па ови први кажу: “то су све прерушени комунисти!”, а ови други: “да, ми смо прерушени комунисти!”), али и са национализмом (па “друга Србија” каже: “ви комунисти сте, пре свега, националисти!”, а с позиције Марија Калика долази: “да, ми комунисти смо пре свега националисти!”).

Отуд немоћ позиције с које говори припадник “друге генерације” Милошевићевих верника, јер се они оријентишу искључиво у координатама које им задаје дискурс “друге Србије”. Они, уместо да раскину са тим дискурсом, на њему до краја почивају и из њега се потпуно легитимишу. Зато је то позиција хистерика који се оријентише спрам свог Господара, и зато се у дискурсу “друге генерације” Милошевићевих верника не може појавити било шта фундаментално супротно дискурсу “друге Србије”, јер их је тај дискурс без остатка детерминисао (као парадоксалну фигуру “комунисте-партикуларисте”). Овде се треба још и сетити како се данас баш они који су дуго водили рат против НВО дискурса у Србији исти они који се сада позивају на аргумент “говора мржње”, па нападају коловође српске НВО ренесансе какав је нпр. Теофил Панчић, оптужујући га за политичку некоректност. Веселу искривљених одраза, као и увек, никад краја...

Један микро-пример успостављања огледалног односа

Ова огледална структура добро се уочава на једном примеру из одговора Марија Калика мени, где сам га ја назвао хистериком, а онда он мени враћа назад да сам ја хистерик јер увек тражим нешто више од оног што је објективно, реално, могуће. Тако, овде имамо посла само са простим извртањем, где се у истом облику појављује нешто што сам ја упутио неком другом.

Као у оном примеру где је неко на неком зиду у Француској за време 1968-е написао: “Бог је мртав, Ниче” а онда је неко други испод тога дописао: “Ниче је мртав, Бог”. Оно што овакав обрт чини имагинарним (имагинарним као огледалним, али и имагинарним као умишљеним обртом, јер се ту врши проста инверзија а не мења се структура), а онда и чак пре свега реакционарним (јер реакционари су управо на страни овакве “лажне револуције”, “лажних обрта”, у којима се ништа битно не мења), јесте то што би прави обрт био када се не би просто обрнули елементи, већ када би се показало да једна од ових позиција већ прожима другу (на сличном трагу је био и Селимбеговић у свом одговору Калику, када су полемисали око јединства теорије и праксе), па би прави

обрт на овом примеру био: “Бог је мртав али се ни ја не осећам баш најбоље...” (пример из неколико текстова Аленке Зупанчич).

Па кад Калик мени враћа да сам заправо ја хистерик, тиме он ништа не мења, што и показује тиме што он не ради као што сам ја својевремено урадио када сам, служећи се примерима из једног текста Ђорђа Вукадиновића, о дискурсу ЛДП-а писао као о хистеријском. Ту сам рекао да хистерички, у том случају ЛДП-у, никад није доста и никад није добро, ма шта да се уради и ма колико да се ради. Али код Калика је просто у питању не ово “ма шта да се уради и ма колико”, већ неко Једно, које је у овом случају политика Слободана Милошевића. Значи, хистерик би био онај коме не ваља ништа што се ради, иако се на томе активно ради, док Калик, када хоће да каже да сам ја хистерик, мени не даје то мноштво које је рађено, а ком бих ја онда, да бих био хистерик, требао да приговарам, већ ми просто каже “ти ниси задовољан политиком Слободана Милошевића и то те већ идентификује као хистеријску”.

Али, ако ја нисам задовољан тим Каликовим Једним, које је политика Слободана Милошевића, онда ћу можда бити задовољан нечим другим, но то Калик не разматра, и зато је његова констатација имагинарна, јер се креће у оквиру координата слике коју сам му ја задао, али које он онда не уме да прошири, и да онда аргументе које је преузео од мене, путем тог проширивања, учини оперативним.

Зато је имагинарни стадијум у психоаналитичкој теорији обично везиван за децу, јер код деце обично функционише структура “нисам то ја, већ си ти”. У овом случају, “деца”, која су ова “друга генерација” Милошевићевих верника, нису чак ни Милошевићева деца, већ су деца, како сам горе показао, “друге Србије”. Мада и није битно чија су, док год су још увек деца, и док не одрасту, то јест док не надићу оквир који им је задан. Ово је битно, јер све док се не изађе из тог стадијума, једини односи који се могу успостављати јесу огледални, а то показује и пример Каликовог одговора мени, у ком се не успева разликовати хистерија, о којој сам претходно писао, од нечега другог.

“То”!

Од дискурса хистерије, коме, по дефиницији, није стало да се нешто уради, већ само да приговара томе како још увек “нисмо довољно урадили”, битно се разликује структура

на којој почива онај виц о војнику који преврће по гомили папира на столовима и по фријокама својих надређених, и константно говори “то није то, то није то, то није то...”, све док га не отпусте из војске, јер им се учини да је јадник потпуно изгубио разум. Па овај, кад му дају папир на ком пише да је отпуштен из војске, каже: “то је то!”

Шта је у овом случају “то”, што је за војника из вица папир на ком пише да је отпуштен из војске? “То” би, на првом месту, било уочавање оног реза, оног расцепа, који огледални однос покушава да прикрије константним увођењем игре огледања у причу. Јер оно што огледални однос Милошевићевих следбеника и “друге Србије”, дакле, однос националистичких, традиционалистичких струја (чак и ако је у питању традиција НОР-а, опет је у питању традиционализам, дакле једна чисто формална верност на коју инспиришу правила која фигуришу као неупитна, а не животност неког догађаја) и, с друге стране, оних “про-европских” струја (које, баш као што ове прве струје немају осећај одговорности, јер све су већ затекле, тако ни ове друге нису одговорне јер је одговорно нешто више од њих, наиме, ЕУ), покушава да прикрије, да амортизује, јесте ни мање ни више него класни расцеп.

А тај расцеп се не да санирати, ма колико да СРС или СПС покушавају да флертују са нижим класама путем својих социјалних програма, ма колико да је ЛДП “партија”, па све још са црвеним заставама, те ма колико да се ДСС и ДС појављују као амортизери ових “крајности”, које никако нису крајности, јер се или држе потпуно исте приче, или су њихове приче без остатка комплементарне, па тиме искључују могућност појављивања “треће” приче, која би могла да разбије овај огледални однос у ком “обе стране” јесу (већ дуги, дуги низ година) једна другој дежурни кривац (па кад једнима не иде, други су криви, итд).

Пре неког времена, а после 2000-те, Горан Марковић је, чини ми се, у Утиску недеље на телевизији Б92 рекао да је запрепаштен што у Србији још увек нема ни једне праве левичарске партије, и да му изгледа неуверљиво да је то искључиво кривица СПС-а и ЈУЛ-а. Овде би се рекло да није само њихова кривица, већ је кривица чак претежно кривица ових других, који “на апаратима” одржавају СПС и ЈУЛ наслеђе, како би непрестано у њима проналазили свог допелгенгера који им служи као све потребнији изговор за њихово лоше вођење политике.

Управо указивање на тај рез, који је класни рез, а који се прикрива овим имагинарним односима (у којима се једни уклапају у слику других, па ови други у слику првих, и непрестано тако), већ јесте једна политичка пракса која се постиже теоријом. Управо

тај негативни рад, који се обавља у теорији, а којим се указује на тај рез у “реалности”, политичкој или некаквој другој, оно је што не да да се “реалност” фетишизује, као “објективна нужда” или као “врхунско Зло”, и што пружа могућност да се превазиђу тренутно постојеће координате, те да се догоди догађај инвенције онога што је у пуном смислу револуционарно.

Наша насушна теоријска пракса

Да ли је ово овде, онда, заправо још један позив на рад, у смислу да се препоручује теоријски рад? Када се данас овде погледа око себе, виде се безбројни позиви на рад, од оних ђинђићевских, да не треба сад да се одмарамо, да се нећкамо итд., већ да засучемо рукаве и радимо све што треба да би показали да хоћемо да уђемо у ЕУ, да засучемо рукаве и испоручимо Караџића и Малдића, да пристанемо на приватизацију и да само радимо, као да приватизација није донела ништа лоше онима који раде, све до ових других позива на рад, који би био бојкотовање страних производа, величање Караџића и Младића, позив на пристанак на приватизацију - али не од стране ЕУ, већ од стране Русије, па онда позив на рад који би био активан отпор због губитка Косова, итд. Оно што је, опет, заједничко за обе стране, јесте овај отклон од “премишљања и промишљања” и позив на директну акцију. Ту већ видимо да теорија чак и ако јесте рад, јесте један друкчији рад, јер никако не иде заједно с овим овде наведеним праксама.

Оно што данас имамо на делу јесте консензус око тога да не треба да се мисли већ треба да се ради, и у том консензусу се лако појављује тако нешто као што је оно данас типично схватање познате Марксове тезе, да је теорија до сада интерпретирала свет а да од сада треба да га мења, у којем се мењање света схвата као ништа друго до отклон од саме теорије

Ту и тако, не схвата се да неће теорија променити свет тако што теорије неће више бити. Већ баш теорија ту треба да буде она која мења свет, тако што постаје теоријска пракса, а престаје да буде, просто, суплемент некој другој пракси. Дакле, теорија задржава то да она нема ништа вантеоријско, да, дакле, није у служби неке праксе, да теорија није некакав приручник којим се може а не мора испратити нешто у свету.

Наизглед парадоксално, теорија која је теоријска пракса јесте теорија која раскида скоро све или чак све своје везе са праксом, и баш тиме постаје пракса. Ту се лако

хватају у замку они који би хтели да кажу да ова Марксдова теза треба да од теорије учини нешто што ће још више бити уроњено у искуствено, у практично. Јер баш напротив, што је више уроњена у праксу, теорија се појављује као све одвојенија од праксе, и појављује се онда, како смо већ рекли, просто као теорија о некој пракси, дакле као нешто другоразредно, пратеће.

Теорија која престаје да буде теорија и која се појављује као теоријска пракса постаје сама практична тек преко тога што ће да престане да игра улогу пратиоца праксе. Тек тако се теорија појављује не као додаток пракси, већ, па можда и пре свега, као непријатељ пракси. И отуд насушна потреба за теоријом данас, када живимо у времену у ком сви стално раде, у ком су сви практични.

Пре неког времена сам био на промоцији једне књиге Младена Козомаре (истог оног који је у интервјуу који је, кад је Марио Калик водио с њим у Печату био прекрштен у “Козомора”), и на тој промоцији је говорила извесна Софија Мојсић. Мојсић је о Козомариној књизи причала као о једној самољубивој вежби, једној мисаоној егзибицији, која је то, дакле, “егзибиција”, “самољубиви интелектуалистички излет”, зато што Козомара у својој књизи њој не каже шта тачно треба да ради. Међутим, није ли Софија Мојсић таквим примедбама јасно показала да она неће теорију, већ да хоће једну идеологију која ће јој рећи шта да ради, да не би случајно она сама морала да мисли?

Наравно, не игра се овде она игра “мисли својом главом”. Многи су већ мислили својом главом и ретко је кад од тога било шта изашло на добро. При том се у виду има рад српске интелигенције под Милошевићевим режимом, која је показала шта то значи кад се просветитељство дохвати да би служило некој пракси, па се свему онда изналазило оправдања. Правдали су се злочини и правдала се опортуност преко “историјске нужде”, која се давала потковати позивањем на емпирију, па на историјске увиде, на разне законе природе и друштва, све до оних оправдања у митовима и поетским надањућима. И сви су они “мислили својом главом” јако добро, и промислили добро све и свашта, и онда смо имали једно непрекидно вишегодишње оргијање смислова .

Теоријска пракса баш то не би смела да ради - да пружа смисао, да пружа утеху и оправдање. Теоријска пракса је она пракса која у праксама и појавама детектује и онда инсистира на симптомалним тачкама, на тачкама у којима се појављује неконзистенција неке смишљене или пак само устаљене и зато неупитне праксе. Теоријска пракса је она пракса која укида смисао и тако пружа предах у овим оргијањима смислова којима смо непрекидно изложени. Тек тако теорија престаје да интерпретира и почиње да мења

свет, тако што га показује као не-целог, што указује да тамо где се до сада мислило да се налазила конзистенција, данас не стоји ништа. Или да тамо стоји неко “ништа”, које се покушава прикрити оним огледалним односима о којима је раније овде било речи.

А указивати на неконзистенције тамо где праксе неће а идеологије не желе да их виде, јесте посао који је далеко од тога да буде безазлен, и о томе сведоче сви они примери из историје филозофије, од Сократа на овамо.